

RUOTSALAISESTA REAALIAIKATUTKIMUKSESTA

Eva Sundgren *Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna.* Lund: Studentlitteratur 2004. 227 s. ISBN 91-44-04345-5.

Eva Sundgrenin vuonna 2002 Uppsalan yliopistossa hyväksytyin väitöskirjan aiheena oli Eskilstunan ruotsissa esiintyvä variaatio ja reaaliaikainen muutos. Tämä ansiokas tutkimus on kahden reaaliaikatutkimuksen päätyypin, paneelitutkimuksen ja trenditutkimuksen yhdistelmä, ja käsiteltävänä siinä on kaupunkiyhteisön kieli sekä ryhmän että yksilöiden näkökulmasta. Tutkimuksessaan Sundgren on hyödyntänyt oppi-isänsä ja ohjaajansa Bengt Nordbergin 1960-luvulla Eskilstunassa nauhoittamaa aineistoa ja täydentänyt sitä 1990-luvulla itse nauhoittamillaan haastatteluilta.

Sundgrenin tutkimuksen tulokset kiinnostavat erityisesti kielen muuttumista käsitteleviä variaationutkijoita, ovathan reaaliaikatutkimukset vielä maailmanlaajuisestikin harvinaisia. Tässä arvioitavana ei ole kuitenkaan Sundgrenin väitöskirja vaan siihen pohjautuva *Språklig variation och förändring*, joka kirjoittajan mukaan on tarkoitettu yliopistojen kielisosiologiaa ja sosiolingvistiikkaa käsittelevien kurssien oppikirjaksi.

KIRJAN RAKENNE JA ESITYSTAPA

Mikään varsinainen oppikirja *Språklig variation och förändring* ei kuitenkaan ole, vaan jo kirjan rakenne osoittaa, että se muistuttaa enemmänkin tutkimusraporttia kuin oppikirjaa. Teoksen alkuun on sijoitettu luvut, joissa käsitellään sosiolingvisti-

kan syntyä ja historiaa tutkimusalana, aiempaa tutkimusta sekä teoreettista taustaa sille, miten variaationtutkimuksessa on tapana tarkastella kielenmuutoksia. Näissä taustaluvuissa ei käsitellä sosiolingvistiikkaa tai variaationtutkimusta kokonaisuudessaan, eikä se kovin helppoa tutkimusalan hajanaisuuden vuoksi olisikaan. Tämän sijasta Sundgren keskittyy esittelemään kielenmuutoksia tarkastelevaa variaationtutkimusta, jota hän kutsuu variaatiolingvistikaksi. Vain kolmessa ensimmäisessä luvussa, joissa tarkasteltavina ovat juuri peruskäsitteet, teoria ja tutkimushistoria, esitystapa on oppikirjamainen. Sen sijaan teoksen loppupuoli muistuttaa väitöskirjan rakennetta: Ensin kerrotaan tutkimuksen etenemisestä, esitellään tutkimuspaikkakunta, aineisto ja metodit. Näitä lukuja seuraa varsinainen analyysi, ja kirjan päättää päätelmäluku.

Teoksen erikoisessa rakenteessa sinänsä ei olisi mitään vikaa, jos se palvelisi lukijaa eli tässä tapauksessa korkeakouluopiskelijaa. Oma vaikutelmani kuitenkin on, että nykyistä esitystapaa ja -järjestystä ei ole mietitty aivan loppuun saakka. Vaikka varsinkin kolmessa ensimmäisessä luvussa lukija tutustutetaan moniin variaationtutkimuksen peruskäsitteisiin, jotka alaan perehtyvän pitääkin tuntea ja jotka kirjoittaja selittää hyvin, vaikuttaa niiden esittelyjärjestys paikoin sattumanvaraiselta. Esimerkiksi sivulla 17 Sundgren referoi William La-

bovin New York -tutkimusta ja kertoo, että vokaalinjälkeisessä asemassa *r*-variantilla on ollut Labovin mukaan tutkitussa yhteisössä prestiisiä. Stigman ja prestiisin Sundgren määrittelee kuitenkin vasta sivulla 21 luvussa, jossa aiheena on sukupuoli kielenulkoisena tekijänä. Tällaiset seikat eivät häiritse lukijaa, joka tuntee jo alan peruskäsitteet, mutta sosiolingvistiikkaan vasta tutustuvasta opiskelijasta esitysjärjestys saattaa vaikuttaa poukkoilevalta ja jopa sekavalta.

Taustaluvuissa hieman oudolta tuntuu myös se, että joskus kirjoittaja on päätenyt esittelemään termin vain englanniksi (esim. s. 15 *competence, performance*), toisinaan hän mainitsee termin ensin englanniksi ja vasta sitten ruotsiksi (esim. s. 19 *random sample, slumpmässigt urval*) ja toisinaan ensin ruotsiksi ja sitten ikään kuin selitykseksi vielä englanniksi (esim. s. 48 *skenbar tid, apparent time*). Tämä ratkaisu voi joutua esimerkiksi siitä, että kaikille kyseisille termeille ei ole ruotsissa vakiintuneita vastineita, tai siitä, että kirjoittaja olettaa lukijoiden tuntevan tiettyjä käsitteitä vain englanniksi.

Kirjasta ei käy mistään ilmi, minkä vaiheen opiskelijoille se on tarkoitettu, mutta esimerkiksi sellaisten käsitteiden kuin piirre (*variabel*) ja variantti (*variant*) määrittelemine ja maininta variaation esiintymisestä kaikilla kielen tasoilla viittaavat siihen, että teos olisi suunnattu myös vasta-alkajille. Se on siis eräänlainen yhdistelmä vasta alaan tutustuvalla tarkoitettua oppikirjaa ja alaa hyvin tuntevalle tarkoitettua tutkimusraporttia, ja tällaisenaan kurssilukemistoksi tarkoitettua kirjaa ei voi pitää aivan viimeisteltynä. Erikseen on kuitenkin todettava, että jos teoksen alun taustalukuja arvioisi vain osana (reaaliaika)tutkimusta eikä osana oppikirjaa, ei esityksessä olisi juuri huomauttamista. Oppikirjalta voi kuitenkin odottaa, että rakenne ja esitystapa ovat harvittuja ja selviä.

Mielestäni perusteltu ja toimiva ratkaisu on puolestaan se, että kirjan loput luvut rakentuvat kiinteästi Sundgrenin väitöstutkimuksen ympärille ja että käytännössä näissä luvuissa kyse on hänen tutkimuksensa lyhennelmästä. Koska reaaliaikatutkimukset ovat vielä toistaiseksi harvinaisia, opiskelija pystyy kirjan lukemalla seuraamaan konkreettisesti, kuinka reaaliaikatutkimus on mahdollista toteuttaa ja minkälaisia tekijöitä analyysissä voi ottaa huomioon. Sundgrenin metodiset ratkaisut ja tarkastelutapa ovat luonnollisesti vain yksi tapa tehdä reaaliaikatutkimusta, mutta hänen valintansa ovat ainakin suomalaisesta näkökulmasta kiinnostavia.

Itse Sundgrenin tutkimus on merkittävä kansainvälisestäkin, ja se kestää hyvin vertailun muiden tunnettujen reaaliaikatutkimusten kanssa. Myös tässä oppikirjassa tutkimus ja sen tulokset on esitetty yleisesti ottaen hyvin. Muutama pieni seikka kuitenkin ihmetyttää lukijaa. Esimerkiksi miksi oppikirjassa on esitetty kvantitatiivisen analyysin tulokset lähes poikkeuksetta prosenttiluvuin mutta esiintymämääriä, joihin nämä suhteelliset osuudet perustuvat, ei esitetä edes liitteessä? Lukija ei nyt tiedä, millaisista frekvensseistä on kysymys. Kaiken lisäksi kirjaa kurssilukemistona käyttävä saattaa luulla, että tutkimustulokset kuuluukin esittää näin. Toinen ihmetystä herättävä seikka on, että vaikka Sundgren tuo selvästi esiin väitöstutkimuksensa perustamisen Bengt Nordbergin keräämään 1960-luvun aineistoon ja pyrkimyksensä noudattaa Nordbergin tutkimuksen metodisia ratkaisuja, ei hän missään tule kertoneeksi erikseen, mikä tuo Nordbergin 1960-luvun tai 1970-luvun tutkimus on. Lähdeluettelossa Nordberg on kyllä mainittu, ja tutkimusalaan perehtynyt kyllä sen tietää muutenkin, mutta pelkästään tätä kirjaa lukemalla asia jää hämäräksi.

POHJOISMAISESTA REAALIAIKATUTKIMUKSESTA

Yksi kirjan suurimmista ansioista on se, että lukija tulee tutustuneeksi myös aiempaan kielenmuutoksia tarkastelemaan tutkimukseen: ennen muuta ruotsalaiseen tutkimukseen, mutta myös muuhun pohjoismaiseen tutkimukseen. Referoiduiksi tulevat lisäksi useat kansainvälisesti tunnetut reaaliaikatutkimukset. Sundgrenin tutkimusta lukiessaan saa aitiopaikasta tarkastella, mitä Pohjanlahden toisella puolen on tutkittu ja millaisia havaintoja siellä on tehty.

Fennistinä en voi väittää tuntevani erityisen hyvin nordistien tekemää variaationtutkimusta, mutta kirja osoittaa myös sen, etteivät pohjoismaiset nordistitkaan juuri tunne fennististä variaationtutkimusta. Sundgren esittelee edustavasti nordistista näennäisaikatutkimusta ja reaaliaikatutkimusta, mutta Suomen osalta hän mainitsee vain suomenruotsia käsittelevää tutkimusta, ja tätäkin hän tarkastelee muuta pohjoismaista nordistista tutkimusta niukemmin. Esitellyksi tulee ainoastaan *Finlandssvenska stadsmål* -hanke, jota kirjoittaja käsittelee yhdessä kappaleessa. Toisessa yhteydessä, jossa esitellään maailmalla tehtyjä näennäisaika- ja reaaliaikatutkimuksia, Sundgren referoi lyhyesti myös Heikki Pounosen Helsingin puhesuomea koskevia tutkimustuloksia.

Keskittyminen tunnettuihin kansainvälisiin tutkimuksiin ja nordistien muissa Pohjoismaissa tekemiin tutkimuksiin on omalla tavallaan ymmärrettävää mutta samalla valitettavaa, sillä vaikka suomi on eri kielikuntaan kuuluvana kielenä ruotsista, norjasta, tanskasta ja islannista erillään, ovat yhtäläisyydet pohjoismaisten yhteiskuntien välillä niin merkittävät, että yhteistyö kaikkien Pohjoismaiden tutkijoiden välillä olisi hyödyllistä. Suomalaisen fennistivariaationtutkijoiden kontaktit muiden

Pohjoismaiden variaationtutkijoiden kanssa ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kuitenkin harmillisen löyhät, emmekä juuri tunne toistemme tutkimuksia.

Ruotsin ja Suomen kielellisissä tilanteissa on paljon yhtäläisyyksiä, mikä houkuttelisi luomaan nykyistä tiiviimpiä kontakteja fennistien ja nordistien välille. Sundgrenin kirjasta käy esimerkiksi ilmi, kuinka puhuttu ja kirjoitettu ruotsi ovat lähentyneet toisiaan viime vuosikymmenten aikana, kuinka muun muassa koululaitoksen, kaupungistumisen ja tiedostusvälineiden on oletettu vaikuttaneen sikäläiseen puhuttuun kieleen ja kuinka Ruotsissa murteiden tai puheruotsin on katsottu yhtenäistyneen ja yhtenäistyvän. Tämä kaikki kuulostaa suomen kielen variaation tutkijasta kovin tutulta. Kiinnostavalta tulokselta vaikuttaa muun muassa se, että vaikka Ruotsissa sosiaaliset erot ovat kasvaneet viime vuosikymmenen aikana, ei ilmiön vaikutus kuulu siellä vielä kielessä. Mikä on Suomen nykytilanne, ja kuka tarkastelisi tulevaisuudessa sitä, miten eriarvoistuminen ja syrjäytyminen kuuluvat suomalaisten puheessa? Vaikka esimerkiksi sosiaaliluokan tarkastelu kielenulkoisena tekijänä on kaikkea muuta kuin ongelmaton, voisi olla hedelmällistä lähestyä Suomessa kielenmuutoksia myös jostakin sellaisesta näkökulmasta, jossa tämäkin variaation sosiaalinen ulottuvuus tulisi huomioituksi.

TUTKIMUKSEN TAUSTA JA HUOMIOITA TRENDI- TUTKIMUKSEN TULOKSISTA

Tarkastelen seuraavaksi vielä Sundgrenin kirjan sitä osuutta, jossa esitellään hänen väitöstutkimustaan. En puutu tässä sen kaikkiin tutkimustuloksiin, vaan referoin lyhyesti muutamia kiinnostavimpia seikkoja ja kommentoin niitä tarpeen mukaan. ▷

Sundgren on sisällyttänyt tähän kurssi-kirjaksi tarkoittamaansa teokseen kaikki seitsemän väitöskirjassaan käsittelemänsä piirrettä. Tarkastelu kohdistuu a) neutrisukuisten substantiivien yksikön määräisiin muotoihin (*huset ~ huse*), b) neutrisukuisten substantiivien monikon määräisiin muotoihin (*husena ~ husen*), c) ensimmäisen deklinaation substantiivien epämääräisiin monikkomuotoihin (*flickor ~ flicker*), d) ensimmäisen ja neljännen konjugaation verbien supiineihin (*dansat ~ dansa; sjungit ~ sjungi*), e) muiden konjugaatioiden verbien supiineihin (*läst ~ läsi*), f) ensimmäisen konjugaation verbien preteriteihin (*dansade ~ dansa*) ja g) passiivin muodotuksessa apuverbeinä käytettyihin preteritiimuotoihin (*blev ~ vart*).

Aineistoa on kahdelta vuosikymmeneltä, 1960-luvulta ja 1990-luvulta, ja informantimäärältään tutkimus vetää vertoja tunnetuimmille reaaliaikaturkimuksille: trenditutkimuksessa aineistoa on 1960-luvulta 83:lta ja 1990-luvulta 72 informantilta, ja paneelitutkimuksessa on mukana 13 informantia. Tässä yhteydessä on hyvä kerrata, mistä näissä kahdessa reaaliaikaturkimuksen päätyypissä on kyse: Trenditutkimuksissa ei eri tutkimuskierroksilla satu tarkasteltavaksi välttämättä lainkaan samoja informanteja. Informantit valitaan samasta yhteisöstä samoin perustein kuin edellisellä aineistonkeruukerralla, ja heidän tulee täyttää samat sosioekonomiset tunnusmerkit kuin ensimmäisellä kierroksella valittujen informanttien. Olennaisista trenditutkimuksissa on, että alkuperäiset informantit ja heidät korvaavat uudet informantit ovat samaa ikäpolvea. Sen sijaan paneelitutkimuksissa tarkasteltavana on kullakin tutkimuskierroksella samojen, ensimmäisellä kerralla valittujen informanttien kieli.

Kielenulkoisina tekijöinä Sundgrenin analyysissä on huomioitu integroituminen

omaan yhteisöön, ikäluokka, sukupuoli, koulutus, sosiaaliryhmä ja sosiaalinen liikkuvuus. Muutosta seurataan sekä ryhmän kielessä (trenditutkimus) että yksilön kielessä (paneelitutkimus). Tarkasteltavana on yhdelle puhetilanteelle, vapaamuotoiselle haastattelulle, ominainen kieli, ja huomio kohdistuu siihen, miten yleiskielelle tyypilliset variantit yleistyvät eskilstunalaisten puheessa. Käsitellyssä ei siis erotella toisistaan eri murrevariantteja, vaan verrataan vain standardivariantin ja muiden varianttien välistä suhdetta.

Trenditutkimus osoittaa, että eskilstunalaisten kieli on muuttunut hitaasti, mikä ei vastaa Sundgrenin mukaan sikäläistä yleistä käsitystä, jonka mukaan puheruotsi muuttuisi nopeasti. Seitsemästä tarkastellusta piirteestä vain neutrisukuisten substantiivien monikon määräisissä muodoissa muutos on edennyt 30 vuodessa huomattavasti: standardivariantin osuus on kasvanut 38 prosentista 61 prosenttiin. Muiden piirteiden hidasta muuttumista Sundgren selittää sillä, että niissä muutos on joko vielä hitaassa alkuvaiheessa tai muutokset ovat edenneet jo niin pitkälle loppuvaiheeseen, että muutoksen nopeus on hidastunut. Hitauden yhtenä mahdollisena selityksenä kirjoittaja pitää myös sitä, että tarkasteltavat piirteet eivät ole »puhtaan» fonologisia vaan morfologisia ja morfofonologisia ja että sen vuoksi niissä toteutuvat muutokset etenisivät hitaammin kuin äänne muutokset.

Oma vaikutuksensa muutokseen on myös sillä, että Eskilstuna on muuttunut 30 vuodessa. Entisestä teollisuuskaupungista on tullut kaupunki, jonka asukkaista yhä useampi työskentelee palvelualalla tai julkishallinnossa. Tämän seikan olisi Sundgrenin mukaan voinut odottaa tukeneen standardivarianttien yleistymistä, koska julkishallinnossa työskentelevät käyttävät eri tilanteissa standardinmukaista ruotsia ja

koska palveluammateissa työskentelevät joutuvat mukauttamaan puhettaan keskustelukumppaniensa mukaan. Toisaalta sellaiset seikat kuin asukkaiden keskimääräisesti alhainen koulutustaso ja matalat keskitulot sekä korkea työttömyys ovat omiaan tukemaan paikallisvarianttien säilymistä. Esimerkiksi työttömyys ja pieni palkka vaikuttavat kirjoittajan mukaan siten, että ihminen ei pysty matkustamaan eikä luomaan kontakteja seudun ulkopuolelle samalla tavalla kuin keski- tai hyvätuloisen palkan-saaja. Koulutustausta puolestaan korreloi Sundgrenin mukaan usein lukutottumusten kanssa, ja siten koulutuksella on oma merkityksensä siinä, kuinka paljon kirjoitettu kieli vaikuttaa puheeseen. Sundgren kuitenkin arvelee, että merkittävin murrevariantteja suosiva tekijä on ihmisen myönteinen suhde omaan asuinpaikkakuntaansa. Nämä kaikki havainnot ja oletukset ovat kiinnostavia, ja monet niistä lienevät yleensä paikkansa pitäviä. Eri asia mielestäni kuitenkin on, kuinka yleispäteviä nämä huomiot ja oletukset lopulta ovat. Esimerkiksi kaikki korkeakoulutetut eivät lue vapaa-aikanaan, ja nykyään monet työaikana luettavat ja kirjoitettavat tekstit ovat vieraskielisiä — näin luultavasti on Ruotsisakin.

HUOMIOITA PANEELITUTKIMUKSEN TULOKSISTA

Paneelitutkimuksessa, jota Sundgren esittelee kirjan 10. luvussa, tarkasteltavana on 13 informantin kieli. Näitä informanteja on nauhoitettu sekä 1960- että 1990-luvulla. Paneelitutkimuksen tulokset myötäilevät trenditutkimuksen tuloksia: suuressa osassa piirteitä standardivariantti ei ole kasvatanut huomattavasti osuuttaan. Vain neutri-sukuisten substantiivien yksikön ja monikon määräisissä muodoissa, joista jälkim-

mäisessä piirteessä trenditutkimuksessa oli ainoana havaittavissa suuri ero eri vuosikymmenten edustusten välillä, on selvä muutos kohti yhä standardinomaisempaa edustusta.

Sundgrenin idiolektinseuruun tulokset ovat merkittäviä sikäli, että ne osaltaan murentavat pitkään sosiolingvistiikassa vallinnutta käsitystä siitä, että yksilön kieli säilyy varhaisaikuisuudesta lähtien verrat-tain muuttumattomana läpi koko loppuelämän. Sundgrenin idiolektinseuruussa mukana olevien yksilöiden kielestä voi nimit-täin havaita, että kieli voi muuttua vielä varttuneessa iässäkin. Muun muassa Labov on arvellut aiemmin, että 17 vuoden ikä olisi fonologisissa piirteissä jonkinlainen vakiintumisikä, jonka jälkeen yksilön kieli ei enää juuri muuttuisi, mutta hänkin on myöntänyt sittemmin, että tätä oletusta pitää arvioida uudelleen (Labov 2001: 446–448). Chambers (1995: 184–185, 194) on puolestaan esittänyt, että esimerkiksi keski-iässä idiolektien diakroninen muuttumi-nen ei olisi kovinkaan yleistä.

Sundgrenin tulokset osoittavat, että yksilön kieli saattaa muuttua vielä eläkeiä-säkin huomattavasti. Hän toteaa, että ihmis-elämässä voi olla useita eri vaiheita ja muutoksia, jotka vaikuttavat myös yksilön kieleen. Olennaista tässä on huomata, että Sundgrenin informantit eivät ole muuttajia vaan Eskilstunassa syntyneitä ja edelleen siellä asuvia. Hän huomauttaa, että myös tällaisten synnyinpaikkakunnallaan koko ikänsä asuneiden yksilöiden asuinympäris-tö ja elinolosuhteet voivat muuttua olennai-sesti heidän elämänsä aikana. Erikseen Sundgren mainitsee kaksi tekijää, joiden hän katsoo olevan relevantteja idiolektin-seuruussa. Nämä ovat sosiaalinen liikkuvuus ja integroituminen omaan yhteisöön. Tällä Sundgrenin tuloksella yhdessä muiden samansuuntaisten tulosten kanssa (esim. Paunonen 1996) on suuri merkitys

nykyvariaation tutkimukselle, koska se osoittaa, että yksilön kielen muuttuminen iän myötä ei ole mitenkään erityisen harvinaisen ilmiö eikä se liity vain teini-ikään tai varhaisaikaisuuteen. Tästä seuraa, että osansa näennäisaikamenetelmän avulla havaituista ikäryhmittäisistä eroista, joiden on tämän metodin sovelluseriaatteiden mukaisesti tulkittu heijastelevan meneillään olevaa sukupolvittaista muutosta, saattaa-kin olla kyse ikäsidonnoisuuksista eikä sukupolvittaisesta muutoksesta. Sundgren tosin huomauttaa tutkimuksessaan, että niissä piirteissä, joissa Eskilstunassa on meneillään muutos, on kyse sekä sukupolvittaisesta että yksilöllisestä muutoksesta (eri muutoksen tyypeistä ks. esim Labov 1994: 83–85).

Oma kiinnostava osansa paneelitutkimusta kuvaavassa osuudessa on jakso 10.2, jossa Sundgren vertaa trendi- ja paneelimetodia muodostamalla sosiaalisia vertailupareja (*sociala tvillingar*). Kirjoittaja on pyrkinyt löytämään kullekin paneelitutkimuksen 13 informantille vuoden 1996 trenditutkimuksen informanteista vertailuparin, joka muistuttaisi sosiaalisilta taustatekijöiltään mahdollisimman paljon paneelitutkimuksen pariaan. Vertailun tulokset osoittavat, että paneelitutkimuksen informantit ovat vuonna 1996 nauhoitettujen informanttien joukossa poikkeusyksilöitä, sillä he ovat kielellisesti murteellisempia kuin heidän vertailuparinsa. Koska trenditutkimuksen verrokkeja ei ole kuitenkaan nauhoitettu 1960-luvulla, emme voi tietää varmasti, onko heidän puheensa muuttunut 30 vuodessa samoin kuin paneelitutkimuksen informanttien idiolektit. Sundgren kuitenkin arvelee, että muutos on ollut heilläkin samanlainen. Tulosten perusteella kirjoittaja päätelee, että pyrittäessä hahmottelemaan kokonaisvaltaista kuvaa puheyhteisön kielenmuutoksista on trenditutkimus paneelitutkimusta soveliaampi vaihtoehto.

Tämä lienee selvää muutenkin, sillä jos paneelitutkimuksen voisi odottaa antavan edustavan kuvan koko puheyhteisön kielellisestä tilanteesta, pitäisi vähintään kahtena eri ajankohtana nauhoitettavia informantteja olla melkoinen määrä. Käytännösähän trenditutkimus on juuri siinä mielessä paneelitutkimusta helpompi toteuttaa, että kutakin informanttia tarvitsee nauhoittaa vain kerran eikä siten informanttien jäljittämiseen uudelleen nauhoitettavaksi tarvitse varata aikaa. On nähdäkseni odotuksenmukaista, että trenditutkimukseen on paneelitutkimusta huomattavasti helpompi saada paljon informantteja ja että siten trenditutkimus myös pystyy antamaan kielellisestä tilanteesta paneelitutkimusta kokonaisvaltaisemman ja edustavamman kuvan. Paneelitutkimuksessa pystytään puolestaan tarkastelemaan idiolektien diakronisia muutoksia, joita trenditutkimuksessa ei voi tutkia.

INTEGROITUMINEN OMAAN YHTEISÖÖN

Oma lukunsa kirjassa on varattu integroitumiselle omaan yhteisöön, mihin viittasin jo aiemmin tässä kirjoituksessa. Sundgren mainitsee, että vaikka esimerkiksi monilla Eskilstunaa koskevilla yhteiskunnallisilla muutoksilla voi arvella olevan vaikutuksensa kielen muuttumiseen, voivat tätä merkittävämpiä seikkoja olla ensinnäkin se, onko paikallisella kielimuodolla prestiisiä eskilstunalaisten keskuudessa, ja toiseksi se, kuinka hyvin yksilö viihtyy asuinpaikkakunnallaan. Näiden tekijöiden merkityksen arvioimiseksi Sundgren on kehittänyt indeksin, joka kuvaa sitä, millainen suhde informantilla on kotikaupunkiinsa eli miten hän on integroitunut asuinseutuunsa. Indeksissä huomioidaan informantin puolison, vanhempien ja appivanhempien kotiseutu, informantin ja tämän puolison Eskilstunas-

sa asuvien sisarusten lukumäärä, omien lasten määrä, eskilstunalaissyntyisten työtovereiden ja ystävien määrä, muuttohalukkuus, työpaikan sijainti ja viihtyminen asuinpaikkakunnalla.

Tällaista integroitumisen indeksointia voi tietysti arvostella ja kysyä, miten tarkkoja tai luotettavia tällaiset mittarit ovat. Oma näkemykseni kuitenkin on, että Sundgrenin käsittelytapa on kiinnostava ja käytökelpoinen, ja olen mukaillessi soveltanut tätä tarkastelutapaa omassa tutkimuksessa (Kurki 2005). Ensinnäkin on hyvä muistaa, että vaikka sosiaalisia verkostoja pidetään usein kvalitatiivisena vaihtoehtona tai lisänä perinteisille variaation tutkimuksen kvantitatiivisille menetelmille, on hyvin monissa tähänastisissa verkostanalyysissä hyödynnetty kuitenkin juuri erilaisia indeksejä ja mittareita. Olennaista on myös huomata, ettei mikään tällainen indeksi voi olla niin absoluuttisen tarkka, että se selittäisi tyhjentävästi kielellisen tilanteen, joten sellaista ei voi tällaiselta tarkastelutavalta vaatiakaan. Sundgren itsekin perustelee integroitumisen tarkastelemista paitsi sillä, että hän olettaa kotiseutuunsa myönteisesti suhtautuvien suosivan paikallisia variantteja muita herkemmin, myös juuri sillä, että hän haluaa täydentää tai monipuolistaa analyysiään, jossa informantit on jaettu ryhmiin esimerkiksi sosiaaliluokkien, sukupuolen ja koulutuksen mukaan. Tällaisen indeksin ei voi myöskään olettaa kuvaavan täydellisesti informantin kotiseutusuhdetta, ja tuskin edes on sellaista keinoa, jolla tähän pystyttäisiin. Indeksien käyttämisessä on kuitenkin se etu, että niiden avulla pystytään vertailemaan eri informantteja keskenään ja arvioimaan, miten integroitumisen suhteutuu muihin kielenulkoisiin tekijöihin, kun arvioidaan eri tekijöiden vaikutusta variaatioon (esim. Varbrul-analyysin avulla). Tärkeää indeksin soveltamisessa ja kehittämisessä kuitenkin on, että huo-

mioidaan tarkasteltavan yhteisön ja paikkakunnan ominaispiirteet, ja juuri näin Sundgren on toiminut.

Integroitumisesta omaan yhteisöön ja tähän tarkastelutapaan liittyvistä tuloksista olisi houkuttelevaa kirjoittaa pitkästi ja laveasti, mutta totean tässä vain, että Sundgrenin tutkimuksen mukaan integroitumisella on oma vaikutuksensa variaatioon ja kielen muuttumiseen. Erityisesti integroitumisasteen vaikutus variaatioon näkyy muiden kuin ensimmäisen ja neljännen konjugation verbien supiineissa: tässä piirteessä ne, jotka ovat selvimmin integroituneet kotikaupunkiinsa, suosivat puheessaan *i*-supiineja. Kielellä ilmaistaan siis, mihin ryhmään halutaan kuulua. Keskimääräisesti nais- ja miesinformantit ovat yhtä voimakkaasti tai hyvin integroituneita, mutta erityisesti miehet ilmentävät paikallisidentiteettiään kielellisesti. Sundgren arvelee, että tässä ei ole kuitenkaan perimmiltään kyse sukupuolierosta, vaan esimerkiksi sillä on merkitystä, millaista työtä naiset ja miehet tekevät. Hänen mukaansa Eskilstunassa miehillä on hyvät mahdollisuudet luoda työura ilman sen erikoisempaa koulutusta, jos he ovat paikallisia ja heillä on kontakteja muihin paikkakuntalaisiin. Miesten keskuudessa sikäläisellä kielimuodolla on prestiisiä. Naisinformantit viihtyvät keskimäärin yhtä hyvin Eskilstunassa kuin miesinformantit, ja he ovat yhtä hyvin integroituneita kaupunkiyhteisöön kuin miehetkin, mutta murteellisia variantteja suosiviin naisiin suhtaudutaan negatiivisemmin kuin miehiin. Naisiin kohdistuu erilaisia odotuksia kuin miehiin, ja »oikeanlainen» kielenkäyttö on yksi naisten keinoista saavuttaa arvostusta.

LOPUKSI

Sundgrenin tutkimus ja siten myös siitä tehty lyhennelmä *Språklig variation och*

förändring, jota olen tässä esitellyt, ovat suomalaisesta näkökulmasta erittäin kiinnostavia. Lukija havaitsee ruotsalaisessa yhteiskunnassa ja Eskilstunan kielellisessä tilanteessa useita yhtymäkohtia suomalaiseen yhteiskuntaan ja tšekäläiseen kielitilanteeseen. Useat kirjassa esitetyt oletukset ja havainnot saavat miettimään, millainen tilanne on täällä meillä Suomessa. Esimerkiksi se, että Sundgrenillä tarkasteltavana on kaupunkikieli, josta on kerätty ensimmäinen aineistokerrostuma muutama vuosikymmen sitten, saa lukijan ajatukset siirtymään Nykysuomalaisen puhekielen muros -hankkeeseen. Olisiko meillä aika kehittää jotain laajamittaista reaaliaikatu-
kimushanketta, kun pystyisimme toistaiseksi vielä hyödyntämään aiemmin kerättyjä arvokkaita ja massiivisia aineistoja?

Kiinnostavaksi Sundgrenin kirjan tekee myös se, että hän on tutkimuksessaan päättänyt useisiin sellaisiin metodisiin ratkaisuihin, jotka olivat ominaisia esimerkiksi varhaisille suomalaisille sosiolingvistisille tutkimuksille mutta joista osaa ei juuri enää ole käytetty viimeaikaisissa täällä tehdyissä tutkimuksissa tai joita ei ole ainakaan yleensä mainittu keskusteltaessa siitä, miten tulevaisuudessa variaatiota kannattaisi tarkastella ja mihin suuntaan tutkimusalaa pitäisi kehittää. Tällaisia metodisia ratkaisuja ovat muun muassa haastattelun käyttö keruumenetelmänä, ryhmien tarkastelu, sosiaaliryhmän ja koulutustaustan huomiointi kielenulkoisina tekijöinä ja skalo-grammien hyödyntäminen analyysissä. Sundgren on siis käyttänyt useita vanhoja menetelmiä, mutta tutkimukseen on sisällytetty myös uusia aineksia tai aineksia, jotka ovat olleet pohjoismaisissa tutkimuksissa melko harvinaisia. Yksi tällainen uudehko näkökulma on ottaa analyysissä kielenulkoisena tekijänä huomioon myös se, kuinka tiiviisti puhujat ovat integroituneet omaan kotipaikkaansa. Tietääkseni toinen

melko vähän ruotsalaisissa tutkimuksissa hyödynnetty metodi on Varbrul-analyysi, joka tosin tässä kurssikirjassa jää sivuosaan ja jonka taustoja ja toimintaperiaatteita esitellään niin ylimalkaisesti, että menetelmän edut jäänevät lukijalle epäselviksi. Varsinaisessa väitöskirjassa Varbrul-analyysi on oppikirjaa enemmän esillä, mutta siinäkin sen esittely on niukkaa.

Sundgrenin kirja on hyödyllinen erityisesti variaationtutkimusta jo melko hyvin tuntevalle, ja se antaa monia virikkeitä alaan perehtyneelle. Kurssikirjaksi ja oppikirjaksi se on uskoakseni ainakin alaan vasta tutustuville perustutkinto-opiskelijoille mutkikas ja vaikeaselkoinen. Se sopii opiskelijoiden oheislukemistoksi vain, jos sen rinnalla on luettavana sitä tukevaa ja täydentävää kirjallisuutta. ■

TOMMI KURKI

Sähköposti: tommi.kurki@utu.fi

LÄHTEET

- CHAMBERS, J. K. 1995: *Sociolinguistic theory: Linguistic variation and its social significance*. Language in Society 22. Oxford: Blackwell.
- KURKI, TOMMI 2005: *Yksilön ja ryhmän reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1036. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LABOV, WILLIAM 1994: *Principles of linguistic change 1: Internal factors*. Language in Society 20. Oxford: Blackwell.
- 2001: *Principles of linguistic change 2: Social factors*. Language in Society 29. Oxford: Blackwell.
- PAUNONEN, HEIKKI 1996: Language change in apparent time and real time. Pos-

sessive constructions in Helsinki colloquial Finnish. – Mats Thelander ym. (toim.), *Samspel och variation. Språkliga studier tillägnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen*. Uppsala: Uppsala Universitetet.

SUNDGREN, EVA 2002: *Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk*. Uppsala: Uppsala universitetet, Institutionen nordiska språk.

UUTTA KVANTITATIIVISTA ANALYYSIA FENNISTISESSÄ VARIAATIONTUTKIMUKSESSA

Tommi Kurki *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2005. 256 sivua ja 6 liitettä. ISBN 951-746-753-2.

Tommi Kurjen väitöskirjatutkimus *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä* käsittelee Alastaron pitäjän Hanhijoen kulmakunnan puhekielen muuttumista ja variaatiota kolmen kielenpiirteen valossa. Tutkimus on metodinen kokeilu, jossa tekijä yhdistää sekä paneeli- että trenditutkimusta. Näitä kielenmuutoksen reaaliaikamenetelmän lajeja on meillä tutkittu tähän mennessä melko vähän. Ennen tätä työtä laajin tutkimus on ollut Nahkolan ja Saanilahden (2001) teos *Kymmenen vuotta myöhemmin*, jossa on paneelitutkimuksena seurattu Virtain Vaskiveden kylän puhekielen muutosta. Kurjen väitöskirjan jo ollessa pitkällä ilmestyi Palanderin (2005) yhtä itäsavolaista idiolektia kolmen vuosikymmenen ajan seuraava tutkimus *Lapsuudesta keski-ikään*. Puheena oleva työ on siis kolmas laaja reaaliaikaista kielenmuutosta käsittelevä monografia maassamme.

Mainittujen teosten lisäksi reaaliaikaista kielenmuutosta on tutkittu Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen murteenseuruu-

hankkeessa, jonka tähänastisista tuloksista laajin on Nuolijärven ja Sorjosen raportti *Miten kuvata muutosta. Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta* (2005). Reaaliaikaisen tutkimuksen uraauurtava artikkeli on ollut Pounosen vuonna 1995 ilmestynyt tutkimus Helsingin puhekielen omistusmuotojärjestelmän muutoksesta. Lisäksi asiaa on tarkasteltu joissain pro gradu -tutkielmissa.

Suomalaisessa sociolingvistiksessä variaationtutkimuksessa muutosta on tähän saakka seurattu lähinnä niin sanotun näennäisaikamenetelmän avulla. Siinä vertailaan eri-ikäisten informanttien käyttämää puhekieltä. Ikäryhmien välisten erojen ajatellaan ennustavan kielen muuttumisen suuntia. Tämä suuntaus on tullut tunnetuksi erityisesti koko variationistisen sociolingvistiikan uranuurtajan Willian Labovin tutkimusten kautta, mutta kuten tässäkin väitöskirjassa todetaan, näennäisaikamenetelmä on jo Labovia varhaisempi keksintö. Näennäisaikamenetelmä on mukana Kurjenkin väitöskirjassa, ja kahden kohortin informantteja tutkitaan myös ikäryhmiä